

Александра Фостиков*

Историјски институт
Београд

**РАЗРЕШНИЦА КРАЉА ОСТОЈЕ ДУБРОВНИКУ О РАЧУНУ
ПАЛКА ВУЧЕВИЋА ЗА ЦАРИНУ У ДЕЖЕВИЦАМА**

1412, пре 10. јуна

Сажетак: Босански краљ Остоја обавештава Дубровачку општину да је са њеним подаником Палком Вучевићем сравнио рачун поводом дохотка од царине, као и да је до кашњења издавања документа дошло услед његовог одласка код угарског краља.

Кључне речи: Остоја, Палко (Павао) Иванов Вучевић, Босна, Дежевице, Дубровник, Жигмунд, Угарска, препис, разрешница, 1412. година.

Издавање царина у закуп било је веома раширен вид рентирања регалних владарских права, посебно у позном средњем веку, о чему сведочи и низ сачуваних писаних извора. Након прекида закупа и сравњивања дуговања, вршено је поравнање издавањем владарског акта о разрешењу рачуна. Међу босанским документима тог типа има сачуваних једноделних, али и дводелних примерака. Према елементима, као и подацима из преписа текста и записа о регистрацији, и документ краља Остоје о разрешењу рачуна Палка (Павла) Вучевића спада у поменућу групу. У питању је једноделна разрешница, и то издата само на име Општине, у класичној краткој форми разрешно-информативног писма – признанице (*луст, litera ab solutionis*). Сматра се аутентичним преписом.¹

До издавања овако конципиране разрешнице дошло је у складу са тадашњим околностима. Наиме, господин Палко Вучевић, дубровачки властелин, дуг на име закупа царине Дежевице уредно је исплатио до краја, али је потврда краља Остоје изостала. Након посредовања Дубровчана који су, као и Палко, желели да се рачун поравна, поводом чега су се и

* Ел. пошта: aleks.fostikov@gmail.com.

¹ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 67, 68, 154, 301, 595 (докторска дисертација у рукопису). Вид. и ниже.

обраћали Остоји, краљ је издао разрешницу, у виду потврде Дубровнику, правдајући се да је до кашњења дошло због обавезе да оде на угарски двор, краљу Жигмунду. Можда баш зато што се питање поравнања и развукло, те се о томе већ и детаљисало, Остојина разрешница не садржи чак ни помен имена царине, а нема ни података о времену настанка или месту издања документа. У том смислу драгоцени су подаци из записа насталих поводом регистрације. Док онај на словенском језику, у комбинацији са текстом, доноси увид у ближе време настанка, други, латински открива име царине. Своје писмо Остоја је у Дубровник послао преко свог човека Добрашина Милушића.²

Пошто доноси вест о боравку краља Остоје код Жигмунда, овај документ је нашао место и као додатни доказ у расправи по питању ко је тада боравио у Будиму као званични представник босанске круне – краљ Остоја или краљ Твртко II. На основу података о дипломатској акцији Дубровчана да преко Жигмунда утичу на краља Остоју током његовог боравка у Угарској, данас је у историографији прихваћено да је тада у својству фактичког владара на престолу био Остоја. Приликом тог боравка на угарском двору, посланици Општине су и Остоји уручили једно писмо. Подаци из приложене разрешнице додатно потврђују и да је Остоја у то доба уредно наплаћивао царине, као и да уз његово име у регистрационом запису увек пажљиви Дубровчани користе епитет *пресветли*.³

Опис разрешнице

Разрешница Остоје дубровачком властелину господину Палку Иванову Вучетићу сачувана је, као и бројни други документи, у препису у општинским књигама, где су према закону града Дубровника из 1341. регистровани документи о дуговима.⁴ Њен испис сачинио је канцелар Руско Христофоровић и налази се у серији *Diversa Cancellariae*, vol. 38,

² Видети поглавље *Текст разрешнице*.

³ Е. О. Filipović, *Viteške svečanosti u Budimu 1412. godine i učešće bosanskih predstavnika*, Spomenica akademika Marka Šunjića (1927–1998), Sarajevo, 2010, 292–294, 297–300, са изворима и старијом литературом. За епитете: Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 326–327.

⁴ А. Фостиков, Н. Исаиловић, *Повеља краља Стефана Дабиче о разрешењу рачуна Драгоја Гучетића и браће му*, ССА 8 (2009) 143, нап. 1; Н. Порчић, *Дипломатички обрасци српских средњовековних разрешних докумената*, Споменица академика Симе Пирковића, Београд 2011, 269–271, са изворима и старијом литературом.

f. 253.⁵ Након преписа писма (девет редова), Руско је оставио и два записа о регистрацији, један дужи на српскословенском (шест редова), који доноси и датум уписа – 10. јун 1412, и други краћи, на латинском (два реда), који открива да је у питању царина у Дежевицама, те да је оригинални документ писан *словенским језиком*. Символичка инвокација налази се на почетку Остојине разрешнице и испред ћириличног записа. Сам лист папира, судећи по фотографији, страдао је делимично по ивицама, вероватно од влаге.⁶

Ранија издања

К. Лиречек, *Споменици српски*, 61, № 54; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 443, № 450. После Стојановићевог издања, документ није поново приређиван, иако је заправо остао делом нејасан, посебно због рашчитавања и тумачења појединих речи. У овом издању, које је приређено на основу снимка начињеног у Дубровачком архиву⁷, скренута је пажња само на значајније разлике у односу на претходна издања.

*Текст разрешнице***

+ Ѡдъ г[оспо]д[и]на краља Ѡсток кнезѠ и властелем(ь) и ѡпкинѣ гр[а]да ДѠбровника. |2| РазѠмѣсмо цо ми сте били писали за Палка. Како гѡди бихѣ Ѡчинилъ |3| дѣла Палка. Да ваше с(ь)мѣ молбе цѣкѣ Ѡчинилъ како гѡдѣ ми к |4| Палко платилъ, га сам пригаль за добро васѣ цѣкѣ, а платил ми к. |5| И ово бихѣ вамѣ даль листѣ, али во⁸ погѡх(ь) на Ѡгре г[оспо]д[и]нѠ краљу⁹ |6| како самѣ се запил¹⁰ билъ. Да ви сте ви томѠ разлогѣ постав(и)ли, |7| да платилъ ми к и га смѣ заплакю пригаль ѡдъ ц(а)рине, кою к |8| држалъ, все ми к платилъ. И ѡто ти Ѡдахѣ листѣ по |9| ДобрашинѠ МилѠшикю.

⁵ О Руску, као и о серији *Diversa Cancellariae*, видети претходне бројеве ССА и ГПБ, *passim*, као и ниже.

⁶ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 244–246, 250; видети приложену фотографију и текст документа.

⁷ Овом приликом захваљујемо се колегама Н. Порчићу и Н. Исаиловићу на уступању снимка.

** Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

⁸ К. Лиречек чита *ко*, за које указује да стоји уместо *во*.

⁹ Мисли се на угарског краља Жигмунда.

¹⁰ К. Лиречек: *занилъ*; Љ. Стојановић: *занпилъ*.

Белешке о регистрацији:

|10| + Заповѣдию г[оспо]д[и]на ми кнеза Марога Чрѣвика и негѡва
малога вѣка |11| га Руско логѡфетѣ више писани листѣ ѡдѣ рѣчи на речѣ
|12| исписахѣ, кои листѣ досла прѣсветли г[оспо]д[и]нѣ краљѣ Остоја кнезѣ
|13| и ѡпкинѣ града дѡбровачкои, а по своємѣ чловѣкѣ по Добрашинѣ
Милѡшикю, |14| а се ѡписахѣ лѣта рождѣства Хр(и)с(то)ва .ч .8. и .вѣ.
лѣто, м[ѣ]с[ѣ]ца июниа |15| десети д(ь)нѣ.

|16| Litera superius in slauicho notate manu Ruschi cancellarii est litera
ab|17|solutionnis, facte S(er) Paulo S(er) Johan(n)is de Volcio (de) gabella
Desiuize.

Превод разрешнице

Од господина, краља Остоје, кнезу и властели и Општини града Дубровника. Разумесмо што сте ми били писали за Палка. Како год било, учинио бих ради Палка. Ваше молбе сам радо испунио, а оно што ми је Палко платио – примио сам радо за ваше добро, а платио ми је. И о овом бих вам дао лист, али ево пођох на Угре, господину краљу, како сам се био обећао. Пошто сте му дали рачун, он ми је платио и ја сам примио исплату од царине, коју је држао. Све ми је платио. И о томе ти дадох лист по Добрашину Милушићу.

Заповешћу господина ми кнеза, Мароја Чревића и његовог Малог већа, ја, Руско логотет, више писани лист, од речи до речи сам исписао, а лист је послао пресветли господин краљ Остоја кнезу и Општини града дубровачког, а по своме човеку, по Добрашину Милушићу. А уписах га лета од рођења Христова, 1412. године, месеца јуна, десети дан.

Изнад (написано писмо) на словенском нотирано руком Руска канцелара, јесте разрешни (исплатни) документ господина Павла, господина Ивана од Вучевића, за царину Дежевице.

Дипломатичке особености

Документ почиње, бар према препису Руска, симболичком инвокацијом у облику крста, честим елементом босанских докумената, на коју се настављају устаљени елементи, интитулација у најкраћем облику, уобичајна за другу владу краља Остоје, као и инскрипција.¹¹

¹¹ Ст. Станојевић, *Студије о српској дипломатици, Интитулација*, Глас СКА 92 (1913) 129; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 216, 325.

Затим долази експозиција, у форми *разумесмо што сте написали*, из које се сазнају околности издавања разрешнице, односно историјат спора. Тако она доноси податке о посредовању Општине (*интервенцији*), свакако по службеној дужности, као и разлог Остојиног кашњења да изда разрешницу. Последња реченица документа представља диспозицију – *И о томе ти дах лист по Добрашину Милушићу*, при чему глагол *удати* означава исто што и *дати*, *предати*. На крају се наводи и име краљевог човека – доносиоца документа у Дубровник.¹²

Судећи бар према формалним елементима, у питању је аутентични препис писма разрешнице, информативног карактера, која уједно представља признаницу. Што се тиче назива, сам Остоја користи реч *лист* самостално, без додатка, што представља ређи пример у пракси босанске канцеларије, па тек латински запис доноси пуно име за тај тип документа.¹³ Међутим, и поред свега наведеног, мора се истаћи да ово писмо помало личи на концепт који није довршен, јер не садржи ни време, ни место издања, па чак ни име царине. Овако конципиран, он доиста речито говори да је само део преписке у вези са поравнањем поводом закупа царине Дежевице.

На ближи датум издања свакако упућују подаци из самог писма, као и из записа о регистрацији, који указују на то да је овај документ Остоја дао после свог одласка у Угарску и после 10. јуна 1412, када је уписан у Рускову књигу. Нешто ужи временски оквир пружају подаци из других извора, који указују да је Жигмунд у Будим пристигао после 12. маја, па није било смисла ни да краљ Остоја дође пре тог датума. Дан касније, 13. маја, у Дубровнику је одлучено да се посланство које се већ налазило у Будиму обрати краљу Жигмунду, како би посредовао око питања Конавала и Драчевице. Већ 20. маја требало је да реше проблем око понашања Вука, Остојиног нећака, који је 8. маја убио и опљачкао једног дубровачког трговца у близини Високог, као и да предају босанским великашима и краљу Остоји по једно писмо. Босански владар такође није могао, ако је испоштовао цео Жигмундов програм, ни да крене пре 5. јуна, односно дан након завршетка турнира, мада су свечаности трајале и 6. јуна.¹⁴ Све то указује да је у Будим стигао свакако око 12. маја, те да је тамо боравио отприлике до 6. јуна. Да ли је поменуто писмо намењено босанском краљу укључивало и питање Палкове

¹² Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 399–402, 412.

¹³ Исто, 287, 292, 301.

¹⁴ Е. О. Filipović, *Viteške svečanosti u Budimu 1412. godine*, 293, 295, 299.

разрешнице, није познато, али је судећи према контексту овог документа, оно морало бити још тада покренуто од стране Општине. Како је као свог човека Остоја у Дубровник послао Подвисочанина Добрашина, изгледа да је документ и издао након свог повратка, можда баш у Високом.

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су помињани: **краљ Остоја, Руско Христифоровић и Мароје Чревић** (Цријевић). Видети: Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија важнијих термина и установа, просопографских и топографских података, који су објашњени у првих десет бројева „Грађе о прошлости Босне“*, ГПБ 10 (2017) 58, 61; ГПБ 10, према регистру.

Палко (Ser Paulus, Ser Johan(n)is de Volcio), 3, 4, 17 (редови у изворнику) – Палко, познат и као Павао, односно Паоко у изворима, био је припадник дубровачког властеоског рода Вучевића и син Ивана Вучевића (Johan(n)is de Volcio). Према времену јављања вероватно да је у питању онај Палко који је око 1416. путовао у Будим ради трговине бибером, где је и умро од куге.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку I*, Београд 1960, 450; исто II, 82–LXXIV; N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika 3*, Zagreb–Dubrovnik 2012, 330.

Добрашин Милушић (Добрашин Милџшик(ь)), 9, 13 – овде се јавља као човек краља Остоје. Под истим именом забележен је и један Подвисочанин, 16. маја 1423, као човек Петра Јамомета, припадник куће Јамометића из Подвисоког. Том приликом он је у Дубровнику преузео одбеглу робињу, оптужену за крађу, да би је вратио Петру. О томе је обавештен и краљ Твртко II. Судећи да се у кратком периоду јавља два пута у Дубровнику, сваки пут као посланик, под потпуно истим именом и презименом, идентификује се као иста личност.

Извори и литература: Љ. Стојановић, *Повеље и писма*, I–2, 6, № 626; М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Београд 1967, 61, уп. Е. Kurtović, *Јамометићи*, Споменица др Тибора Живковића, Београд 2016, 321–323, са старијом литературом.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани појмови/установе: **господин**, **краљ**, **лист** (*litera*), **властела у Дубровнику**, **кнез у Дубровнику**, **разлог**, **царина** (*gabella*), **Мало веће**, **логотет**, **канцелар**, **сер**. Видети: Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија важнијих термина*, ГПБ 10 (2017) 58, 61; ГПБ 1–10, према регистру; ССА 4 (2205) 206.

Дѣла, 3 (ред у изворнику) – због, ради.

Литература: Ђ. Даничић, *Рјечник из књижевних старина српских* 1, Београд, 1863, 327; *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд (ЭССЯ)* 4, Москва 1977, 234–235, са освртом на ранија издања речника.

Цѣка, 3, 4 – радо.

Извори и литература: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 150, бр. 264; 165, бр. 285; С. Павловић, *Каузална клауза у старосрпској пословноправној писмености*, Јужнословенски филолог LXIII (2007) 181, 182, 192. Видети и редакцију превода.

Запиль, 6 – термин за сада није тумачен, а означава заклетву, обећање.

Ѧдахъ, 8 – од глагола **Ѧдати**, односно *dare, tradere*.

Литература: F. Miklosich, *Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum*, 2. Neudruck der Ausgabe Wien 1862–65, Scientia Verlag, Aalen, 1977, 1039.

Топографски подаци

Desiuize, 17 (ред у изворнику) – рудник сребра, место и трг Дежевиц(а)е, у Жупи Лепеница, данас место у општини Крешево, БиХ. Дежевице се налазе на око 900 м надморске висине, на заравни између врхова Инач на североистоку (1.225 м) и Градца на југозападу (1.353 м). Од Крешева су удаљене око 7 км ваздушном линијом. Први помен из средњег века потиче из 1403, када се у овом месту помиње *Curia regis Bossine*. Од 1408. бележе се суд и царина, а од 1412. и кнез трга Дежевице. Ту се налазила колонија Дубровчана, а боравили су и фрањевци, па постоје мишљења да се у истој налазио и фрањевачки самостан. Остаци средњовековне некрополе на локалитету Брдо (Криж) проглашени су националним спомеником БиХ 2011. и стављени су под заштиту.

Литература: М. Vego, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Sarajevo 1957, 30–31; D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo 1961, према регистру; Ђ. Тошић, *О понашању дубровачких цариника у руднику Дежевике*, Годишњак ДИ БиХ 34 (1983) 148–154; Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, br. 05.2–2.3–77/11–34: http://aplikacija.kons.gov.ba/kons/public/uploads/odluke_srp/Kresevo%20nekropola%20Dezevice%20kompl%20SR.pdf, са прегледом старије литературе (7.9.2018); М. Drmač, *Župa Lepenica*, *Historijska traganja* 14 (2014) 58–62, са изворима и старијом литературом.

Aleksandra Fostikov

Institut d'Histoire

Belgrade

**LA DÉCHARGE DU ROI OSTOJA A RAGUSE CONCERNANT LES
FRAIS DE DOUANE À DAŽEVICE DE PALKO VUČEVIĆ**

1412, avant le 10 juin

Résumé

Cet article fait la présentation critique de la décharge (litera ab solutionis) du roi Ostoja à Raguse concernant les frais de douane à Deževica de Palko Vučević. Ce document fait partie des lettres de la Mairie sur les règlements des dettes de ses citoyens – locataires et à cette occasion il est délivré dans une forme courte typique pour une lettre informative de décharge – reçu. Les circonstances spécifiques ont imposé la livraison d'une décharge de cette forme. C'est-à-dire, Palko Vučević, le noble de Raguse, a réglé la totalité de sa dette de bail comme prévu au nom de location de la douane de Deževica, mais le reçu du roi Ostoja n'est jamais arrivé. Après la médiation de Raguse, qui comme Palko, a désiré le règlement de ces frais, et qui s'est pour cela adressé au roi Ostoja, le roi a délivré l'act à la Mairie, justifiant le retard par des obligations causées par sa visite au roi Sigismond à la cour hongroise. Il est possible qu'à cause de ce retard de la confirmation de la réception, et des négociations qui en ont suivies, la décharge du roi Ostoja ne contient pas ni le nom de la douane, ni les détails sur le lieu et le temps de sa création. Dans ce sens, les informations créées lors de l'enregistrement sont précieuses, et qui, ensemble avec les informations du texte permettent à avoir une idée sur le temps de la création du document et sur le nom de la douane concernée. Vu que le document contient l'information sur la visite du roi Ostoja au roi Sigismond, il représente une preuve supplémentaire dans la discussion sur l'identité de la personne qui avait séjourné à Budim à cet époque, en fonction d'émissaire officiel de la cour bosnienne - Ostoja ou le roi Tvrtko II. Le même document montre aussi que dans la période concernée Ostoja payait régulièrement ses revenus de base.

Mots-clés: Ostoja, Pavao (Palko) Ivanov Vučević, Bosna, Deževica, Raguse, Sigismond, Hongrie, transcription, année 1412.

